

РОЗДІЛ 11

МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

УДК 341.43:342.7:314.74

DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-10/64>

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО СТАТУСУ НЕЛЕГАЛЬНИХ МІГРАНТІВ В НАЦІОНАЛЬНОМУ ТА МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

FEATURES OF THE LEGAL STATUS OF ILLEGAL MIGRANTS IN NATIONAL AND INTERNATIONAL LAW

Гороть А.М., к.ю.н., доцент,
доцент кафедри конституційного, адміністративного та міжнародного права
Волинський державний університет імені Лесі Українки
orcid.org/0000-0001-8482-053X

У статті розглядаються особливості правового статусу нелегальних мігрантів у сучасному міжнародному та національному праві. Нелегальна міграція вважається однією з головних загроз стабільності та безпеці. Визначення правового статусу нелегальних мігрантів є одним з найменш досліджених і найменш визначених питань у правовій науці. Деякі автори вважають, що нелегальні мігранти, як особи, які порушили закон, не мають жодного правового статусу або мають невизначений (нерегульований) правовий статус.

У даному дослідженні визначається багатогранність поняття «мігрант» та його правові характеристики залежно від підстав перебування особи на території певної держави. Зокрема, зазначається, що процеси глобалізації, зростання міжнародної мобільності населення та посилення викликів державній безпеці зумовлюють особливу актуальність проблеми нелегальної міграції.

Дослідження базується на аналізі міжнародних договорів, таких як Конвенція ООН 1951 року про статус біженців, Міжнародний пакт про громадянські та політичні права, Європейська конвенція з прав людини, а також законодавства України. У ньому висвітлюється особливий взаємозв'язок між універсальними правами людини які гарантовані міжнародними актами, та обмеженнями, що застосовуються до осіб з нерегульованим статусом відповідно до національного законодавства.

На основі аналізу міжнародних актів та національного законодавства визначено мінімальний обсяг фундаментальних прав, що гарантуються нелегальним мігрантам незалежно від законності їхнього перебування: право на життя, заборона катувань і нелюдського поводження, право на судовий захист, доступ до медичної допомоги, освіти для дітей, принцип non-refoulement. Водночас наголошено, що такі особи позбавлені повної цивільної дієздатності в країні перебування та не можуть у повному обсязі реалізувати соціально-економічні й політичні права.

Також зазначено, про наявність колізії між універсальністю прав людини та суверенним правом держав самостійно визначати порядок в'їзду, перебування і видворення іноземців. Зроблено висновок, що вирішення проблеми потребує формування єдиного підходу на рівні міжнародної спільноти, який забезпечував би баланс між дотриманням державних інтересів у сфері міграційної безпеки та гарантуванням базових прав і свобод нелегальних мігрантів.

Ключові слова: нелегальні мігранти, правовий статус, міжнародне право, права людини, національне законодавство, правосуб'єктність.

The article examines the peculiarities of the legal status of illegal migrants in contemporary international and national law. Illegal migration is considered one of the main threats to stability and security. Determining the legal status of illegal migrants is one of the least researched and least defined issues in legal science. Some authors believe that illegal migrants, as persons who have violated the law, have no legal status or have an undefined (unregulated) legal status.

This study defines the multifaceted nature of the concept of "migrant" and its legal characteristics depending on the grounds for a person's stay in the territory of a particular state. In particular, it notes that the processes of globalization, the growth of international population mobility, and the intensification of challenges to state security make the problem of illegal migration particularly relevant.

The study is based on an analysis of international treaties, such as the 1951 UN Convention Relating to the Status of Refugees, the International Covenant on Civil and Political Rights, the European Convention on Human Rights, as well as Ukrainian legislation. It highlights the special relationship between universal human rights guaranteed by international instruments and the restrictions applied to persons with irregular status under national legislation.

Based on an analysis of international instruments and national legislation, the minimum scope of fundamental rights guaranteed to illegal migrants regardless of the legality of their stay has been determined: the right to life, prohibition of torture and inhuman treatment, the right to judicial protection, access to medical care, education for children, and the principle of non-refoulement. At the same time, it is emphasized that such persons are deprived of full civil capacity in the country of residence and cannot fully exercise their socio-economic and political rights.

It is also noted that there is a conflict between the universality of human rights and the sovereign right of states to independently determine the procedure for the entry, stay, and expulsion of foreigners. It was concluded that solving the problem requires the formation of a unified approach at the level of the international community, which would ensure a balance between the observance of state interests in the field of migration security and the guarantee of the basic rights and freedoms of illegal migrants.

Key words: illegal migrants, legal status, international law, human rights, national legislation, legal capacity.

Постановка проблем. Нелегальна міграція вважається однією з головних загроз стабільності та безпеці. Правовий статус нелегальних мігрантів є одним з найменш досліджених і найменш визначених у правовій науці. Деякі автори вважають, що нелегальні мігранти, як особи, які порушили закон, не мають жодного право-

вого статусу або мають невизначений (нерегульований) правовий статус.

Теоретичною основою дослідження стали праці науковців у галузі міжнародного права та міграційного права. Серед науковців значний внесок у дослідження правового статусу мігрантів зробили О. Батанов, О. Білоус,

Ю. Волошин, М. Гнатовський, В. Денисов, А. Дмитрієв, О. Задорожний, О. Кармаза, О. Малиновська, С. Мельник, В. Погорілко, І. Полховська, та інші. Їхні дослідження охоплюють широкий спектр питань, пов'язаних з міжнародно-правовим регулюванням статусу різних категорій мігрантів.

Статтю підготовлено в межах проєкту Центр досконалості Жана Моне «Волинський центр європейських студій: зелене і безпечне сусідство» програми Європейського Союзу ERASMUS+ (№ 101085647–VCES–ERASMUS-JMO-2022-HEI-TCH-RSCH).

Метою статті є з'ясування співвідношення універсальних прав людини, гарантованих міжнародними актами, та тих обмежень, які застосовуються до осіб із неврегульованим статусом відповідно до національного законодавства.

Результати дослідження. Чисельні міграційні процеси, велика кількість різних категорій мігрантів зумовлюють необхідність дослідження особливостей їх правового статусу та механізмів захисту їх прав. Термін «мігрант» є широким і охоплює будь-яку особу, яка переміщується з одного місця в інше, тимчасово або на постійній основі. Саме тому, при формуванні та розробці національної та міжнародної міграційної політики важливо враховувати ці особливості. Це також має вирішальне значення для забезпечення ефективного захисту прав мігрантів відповідно до міжнародних стандартів та встановлення правового статусу кожної категорії в національному законодавстві держав.

Не дивлячись на те, що сучасне міжнародне право намагається врегулювати міграційні процеси шляхом укладання міжнародних угод, а також на сформовану міграційну політику кожної держави, все ще гостро відчувається проблема нелегальної міграції. Проблематика нелегальної міграції посідає одне з чільних місць у системі сучасних міжнародних відносин. Зростання кількості мігрантів, які перетинають кордони держав поза встановленими процедурами, створює серйозні виклики у сферах безпеки, прав людини та соціально-економічного розвитку. Міжнародне право визнає за нелегальними мігрантами певний мінімум фундаментальних прав, які не залежать від їхнього правового статусу. Але, спеціальний статус цієї категорії осіб залишається нечітко визначеним, що створює правові колізії у національному законодавстві держав. Ключовим завданням міжнародної спільноти є пошук балансу між суверенним правом держав на контроль міграції та необхідністю забезпечення гуманного ставлення до всіх осіб, які опинилися в умовах нелегального перебування на території держави.

Перш ніж аналізувати особливості правового статусу «нелегальних мігрантів», варто дослідити теоретичні аспекти правового статусу особи, які отримали розвиток у працях вітчизняних та зарубіжних дослідників загальної теорії права, конституційного, цивільного права тощо. В своєму дослідженні Попович Т.П., зазначає, що: «Правовий статус дозволяє визначити місце, становище особи у відносинах з державою та суспільством в цілому, саме в цьому і полягає його виключне значення», також в дослідженні зазначається, що: «правовий статус особи це, насамперед, система її прав та відповідних обов'язків, що закріплені у нормативно-правих актах.» [1, с. 715].

Щодо визначення правового статусу особи то, на думку В. Погорілко: «правовий статус особи – це сукупність загальних, основоположних начал, за допомогою яких у Конституції та інших нормативно-правових актах встановлюються основні права, свободи і обов'язки людини і громадянина, а також гарантії їх здійснення». [2, с. 96.]

В своїх дослідженнях І. К. Полховська визначає, що елементи правового статусу через елементи структури конституційно-правового статусу людини і громадянина в Україні, зокрема вона визначає: права, свободи, обов'язки як його основа; громадянство; правосуб'єктність; гарантії прав і свобод; юридична відповідальність [3, с.20]

О. Ф. Скакун наголошує на складових правового ста-

туса особи: «нормативно закріплених та гарантованих державою прав та свобод, обов'язків і відповідальності особи». [4, с. 377].

При аналізі поняття «правовий статус особи», які містяться в працях багатьох науковців, ми бачимо єдність думок науковців, щодо визначення правового статусу особи: як системи прав, свобод та обов'язків індивіда, що характеризують становище індивіда в суспільстві.

Щодо визначення та надання прав та обов'язків певним категоріям населення, то традиційно правовий статус населення визначається законодавством держави, під чийм суверенітетом перебуває територія, на якій це населення проживає. Однак сучасне міжнародне право виходить з того, що деякі аспекти статусу населення не можуть бути у виключній компетенції держави і регулюються нормами міжнародного права. Існує значна кількість норм міжнародного права, що прямо чи опосередковано впливають на становище населення (як в цілому, так і окремих його груп або навіть окремих осіб). Ці норми стосуються, перш за все, прав людини, правового становища іноземців, осіб без громадянства, біженців, екстрадиції злочинців, надання притулку тощо. Деякі з них можуть прямо діяти на території тієї чи іншої держави, інші зобов'язують державу приймати внутрішні правові акти щодо статусу населення.

З утвердження на міжнародному рівні ідеї про людину як найвищу соціальну цінність, призвело до розвитку міжнародних стандартів з прав людини, які сьогодні закріплені в системі міжнародно-правових актів, як обов'язкових імперативних норм, які держави неухильно зобов'язані дотримуватися. Щодо визначення і розуміння стандартів прав людини, то П. М. Рабінович в своєму дослідженні визначає що: «міжнародні стандарти прав людини це закріплені у міжнародних актах і документах, текстуально уніфіковані й функціонально універсальні (для певних міжнародних об'єднань держав) принципи та норми, які за посередництвом вельми абстрактних, здебільшого оціночних, терміно-понять фіксують мінімально необхідний або бажаний зміст і/чи обсяг прав людини, зумовлювані досягнутим рівнем соціального розвитку та його динамікою, а також встановлюють позитивні ні обов'язки держав щодо їх забезпечення, охорони й захисту та передбачають за їх порушення санкції політико-юридичного або політичного характеру» [5, с. 6].

У міжнародному праві, також, розвинутий інституційний захист різних категорій мігрантів, який представлений міжнародними органами та організаціями, які забезпечують реалізацію міжнародних стандартів, здійснюють контроль за їх дотриманням і надають допомогу мігрантам у захисті їхніх прав. Також, слід зазначити, що система джерел міжнародно-правового регулювання правового статусу мігрантів є багаторівневою та комплексною в основі якої лежить одним із основних принципів міжнародного права: повага до прав і основоположних свобод людини. Така система включає як універсальні міжнародні договори, так і регіональні інструменти, а також документи рекомендаційного характеру, які в сукупності формують міжнародно-правовий режим захисту біженців та інших.

Міжнародне право намагається знайти баланс між суверенним правом держави контролювати свої кордони та зобов'язанням захищати основні права людини, незалежно від правового статусу. І, якщо правовий статус громадян певної країни, іноземців, біженців, осіб без громадянства визначений національним, або ж національним і міжнародним правом, то визначення правового статусу нелегальних мігрантів в національному та міжнародному праві є складним, оскільки така категорія мігрантів позбавлена права на законне перебування в країні, що обмежує їхні можливості для законної праці та соціальних гарантій, а отже саме через відсутність законного статусу, нелегальні мігранти часто стикаються з труднощами у реалізації своїх прав, що робить їх вразливими.

На думку міжнародної доктрини термін «нелегальні мігранти» охоплює найрізноманітнішу категорію людей,

які мають лише одну спільну рису, що держава їх місцезнаходження, відмовляє або оспорує їхнє право на перебування [6, с.104].

Також, на думку науковці, визначення поняття «нелегальний мігрант», охоплює декілька різновидів, це: «іноземець, який таємно прибуває на територію держави, іноземець, який перебуває понад дозволений термін в'їзду та проживання, іноземець, який працює, коли йому це не дозволено, або у спосіб, що не відповідає його міграційному статусу» [6, с.104].

Не дивлячись на те, що «нелегальний мігрант» перебуває на території країни без законних підстав, або внаслідок порушення міграційного законодавства. Його права на території держави перебування гарантуються виходячи з принципу універсальності прав людини, це означає, що за нелегальними мігрантами закріплюються і зберігаються фундаментальні права людини. До таких прав відноситься право на життя та безпеку яке закріплено у Міжнародному пакті про громадянські і політичні права (1966, ст. 6) зміст якого розкривається через заборону свавільного позбавлення життя нелегального мігранта [7]. Інше право міститься в Конвенції проти катувань (1984) ст. 7 якої містить заборона катувань і жорстокого поводження незалежно від статусу. Варто зазначити, що абсолютна заборона катування, нелюдського та такого, що принижує гідність, поводження і покарання є імперативною нормою, що не передбачає винятків. [8] Право на заборона вислання мігранта у вигляді принципу non-refoulement закріплена у Конвенції про статус біженців (1951, ст. 33) та практиці Комітету ООН з прав людини зміст якого трактується як: заборона депортації у країну, де існує загроза переслідувань, катувань або смерті [9]. Також згідно Міжнародному пакті про громадянські і політичні права у нелегальних мігрантів є право на судовий захист, стаття ст. 14 даного Пакту гарантує це право, як доступ до правосуддя, право на захист у разі арешту чи затримання, а стаття 9 містить заборону щодо свавільного арешту чи тримання під вартою нелегального мігранта, Ст. 2, ст. 26 Міжнародному пакті про громадянські і політичні права та Міжнародною конвенцією про ліквідацію всіх форм расової дискримінації (1965) закріплена заборона дискримінації за етнічними, расовими, релігійними чи іншими ознаками [7]. Крім того, Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права (ст. 12), Міжнародна конвенція про захист прав усіх трудящих-мігрантів та членів їхніх сімей закріплює мінімальні гарантії для документованих і не документованих мігрантів, зокрема право на невідкладну медичну допомогу (ст. 28), заборону колективного вислання, право на людяне поводження [10; 11]. Право на працю в умовах, вільних від експлуатації закріплюють для такої категорії осіб Конвенції МОП № 29 і № 105[12;13], та Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, зокрема Конвенції МОП № 29 і № 105 містять норми про заборону примусової чи обов'язкової праці, а ст. 8 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, норми захист від рабства та торгівлі людьми [7]. Щодо прав нелегального мігранта - дитини, то Стаття 28 Конвенції про права дитини (1989) закріплює права дитини-мігранта на освіту, дана стаття містить положення згідно яких зазначається, що: «кожна дитина, незалежно від статусу, має право на доступ до освіти» [14].

В українському законодавстві правовий статус нелегального мігранта визначається через поняття «нелегальний мігрант» або «незаконний мігрант» у спеціальних нормативних актах.

Відповідно до Закону України «Про статус іноземців та осіб без громадянства» визначається, що: «нелегальним (незаконним) мігрантом визнається іноземець, який у будь-який спосіб (поза пунктами пропуску або в пунктах пропуску через державний кордон, але з уникненням прикордонного контролю) незаконно перетнув державний кордон, а також іноземець, який законно прибув в Україну, але після закінчення визначеного терміну перебування втратив підстави для подальшого перебування та ухили-

ється від виїзду з України, або який самовільно змінив свій правовий статус під час перебування в Україні» [15].

Держави мають право регулювати в'їзд і перебування іноземців на їх території, проте ці заходи не можуть порушувати основоположних прав людини. Разом з тим, прагнення держав обмежити нелегальну міграцію обумовлюється певними причинами, оскільки наявність значної кількості мігрантів із неврегульованим правовим статусом створює умови для розширення нелегальної трудової діяльності, формування «тіньового» сектору економіки, збільшення обсягів неконтрольованого вивезення капіталу за кордон.

Проблема визначення статусу «нелегального мігранта» в національному праві держави полягає в тому, що статус мігранта перебуває в постійній динаміці. Трудовий мігрант може в'їхати легально, але прострочити візу та залишитися нелегально. Або, навпаки, в'їхати нелегально, працювати нелегально, а потім спробувати брати участь у програмах натуралізації. Кількість зовнішніх незаконних мігрантів суттєво впливає на демографічну та міграційну ситуацію в країні [16, с. 81].

Не дивлячись на означенні проблеми, більшість вчених вважають, що незаконні мігранти мають власний, особливий правовий статус. Щодо визначення правового статусу, то як нами уже зазначалося науковці виділяють такі елементи: права, обов'язки, відповідальність, юридичні гарантії, правосуб'єктність, громадянство.

Згідно національного законодавства поняття правосуб'єктності включає три правові категорії: правоздатність, дієздатність, деліктоздатність. Правоздатність громадянина виникає у момент народження та припиняється зі смертю. Конституція України, встановлює, що основні права та свободи людини невідчужувані та належать кожному від народження [17]. Ця стаття свідчить про те, що згідно Основного Закону правоздатність мають не тільки громадяни України, а й будь-які інші особи, які перебувають на її території. Як впливає із змісту невідчужуваності природних прав людини і громадянина, правоздатність матиме люба людина, яка перебуває в будь-якій точці земної кулі від народження до смерті. Отже, незаконний мігрант також має правоздатність, яка не відрізняється від правоздатності інших осіб.

Щодо іншого елемента такого як дієздатність, яка визначається як -здатність своїми діями здійснювати права та обов'язки і виконувати їх (статті 25-26 ЦК України), то згідно цієї статті незаконних мігрантів буде обмежено щодо їх правового становища в країні [18]. Це означає, що незаконні (нелегальні) мігранти формально зберігають загальну цивільну дієздатність як люди, але в країні перебування їхня правосуб'єктність обмежується. Оскільки, дані особи перебувають на території держави незаконно (без дозволу на проживання, посвідки чи реєстрації), вона не включені у систему правовідносин цієї держави як повноправних суб'єкт. Не дивлячись на те, що вони мають фундаментальні права людини, права, що впливають із правосуб'єктності громадян держави чи іноземців які на законних підставах перебувають на території країни для них недоступні. Юридично вони не визнаються суб'єктами багатьох правовідносин, а їх дієздатність не охоплює цивільно-правових відносин, бо держава не легалізує їхнє перебування. Вивчення нормативних актів у сфері міграції приводить до висновку, що дієздатність незаконних мігрантів дуже обмежена у зв'язку з особливим правовим становищем.

Про обмежену дієздатність незаконних мігрантів йдеться і в Законі України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» згідно якого: іноземні громадяни користуються в Україні правами та несуть обов'язки нарівні з громадянами України, за винятком випадків, передбачених законом [15]. Слід зазначити, що ця норма стосується осіб, які законно прибувають на територію України, не порушують режим перебування в країні, а оскільки, незаконні мігранти порушили закони країни перебування, то вони не можуть вільно здійснювати свої

права та набувати обов'язків доти, доки їх перебування на території країни та діяльність на її території не будуть визнані законними.

Щодо такого елемента правосуб'єктності як деліктоздатність, яка в науковій літературі визначається, як - здатність відповідати за свої дії, то науковці приходять до висновку, що нелегальний (незаконний) мігрант має деліктоздатність нарівні з іншими фізичними особами, а також власну деліктоздатність, яка випливає з особливості правового становища.

Про наявності такого елемента правового статусу, як деліктоздатність в нелегальних мігрантів говорить притягнення їх до відповідальності за адміністративним та кримінальним правом. До незаконних мігрантів, згідно національного права, застосовуються переважно норми Кодексу про адміністративні правопорушення. Саме в Кодексі України про адміністративні правопорушення міститься ряд складів правопорушень, які застосовуються до незаконних мігрантів. Норми, передбачені Кодексом України про адміністративні правопорушення це: норми, які передбачають відповідальність порушення режиму кордону, зокрема перетин кордону без необхідних документів, це порушення правил перебування на території України і це норми, які передбачають відповідальність за провадження незаконної трудової діяльності на території України [19].

На користь наявності деліктоздатності в нелегальних мігрантів свідчать норми Кримінального кодексу України, який встановлює відповідальність нелегальних мігрантів за незаконне перетинання державного кордону України, тобто перетин державного кордону України без дійсних документів на право в'їзду в Україну або виїзду з України або без належного дозволу, отриманого в порядку, встановленому законодавством України, а також перетин державного кордону іноземцем або особою без громадянства, в'їзд яким до України наперед для винного не дозволено. [20].

Окрім зазначених норм відповідальність незаконних мігрантів, встановлена і Законом України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства». Закон встановлює, що: «якщо термін проживання або тимчасового перебування іноземця в Україні скорочено, цей іноземний громадянин зобов'язаний виїхати з України протягом трьох днів. Якщо дозвіл на тимчасове проживання або дозвіл на проживання, видані іноземцю, анульовані,

іноземний громадянин зобов'язаний виїхати з України протягом п'ятнадцяти днів. Іноземець, який не виконав обов'язок залишити країну в добровільному порядку, підлягає депортації» [15].

Отже, з аналізу дослідження ми можемо зробити висновок, що незаконні мігранти мають такий елемент правового статусу, як правосуб'єктність. Також, це особи які не мають законних підстав для перебування на території України, мають обмежені правові можливості, але користуються фундаментальними правами людини: право на життя, на повагу до гідності, заборона катувань, право на звернення до суду, медичну допомогу в невідкладних випадках, гарантованими Конституцією та міжнародними договорами. До таких осіб застосовуються заходи адміністративного примусу (затримання, примусове повернення чи видворення). Разом з тим, їм гарантується право не вислання згідно якого вони не можуть бути вислані у державу, де їхньому життю чи свободі загрожує небезпека.

Висновки. Якщо порівняти правовий статус нелегальних мігрантів який визначається міжнародним і національним правом, то можемо дійти висновку, що в міжнародному праві немає єдиного визначення, а використовуються терміни «нерегулярний», «незадокументований» мігрант, тоді як законодавство України, зокрема, Закон України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» визначає, що: «нелегальні мігранти – особи, що незаконно перетнули кордон або залишилися після закінчення дозволеного строку»[15].

Як і в національному так і в міжнародному праві такі особи користуються фундаментальними правами, їм гарантується право на життя, заборона катувань, доступ до правосуддя, принцип non-refoulement, невідкладна медична допомога, захист від примусової праці, освіта для дітей. Також, в обох правових системах існують обмеження їх прав, таке обмеження зумовлене їх нелегальним становищем, а саме: відсутність політичних прав, обмеження у соціально-економічних правах (залежно від держави)згідно міжнародного права, а в національному праві це відсутність права на законне працевлаштування, соціальні виплати, тривале проживання та ін. Згідно міжнародного і національного права «нелегальним мігрантам» гарантується неприпустимість вислання у країну, де загрожує небезпека життю чи їх свободі, можливість подати заяву про надання їм статусу біженця чи додаткового захисту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Попович Т. П. Поняття обов'язку як елементу правового статусу особи. Аналітично-порівняльне правознавство. С. 714–718. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/294940/287775>.
2. Конституційне право України : акад. курс : підруч. : у 2 т. / за ред. В. Ф. Погорілка. Т. 1. Київ : Юридична думка, 2006. 544 с.
3. Полховська І. К. Поняття і принципи конституційно-правового статусу особи в Україні. *Право і суспільство*. 2012. № 4. С. 19–23.
4. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підручник / пер. з рос. Харків : Консум, 2001. 656 с.
5. Рабінович П. М. Міжнародні стандарти прав людини: властивості, загальне поняття, класифікація. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2016. № 1 (84). С. 19–29.
6. Крут К. О. Нелегальна міграція та нелегальний мігрант: зниження актуальності державного дозволу (міжнародний аспект). *Право-ві новели*. 2023. № 21. С. 102–106.
7. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права : міжнародний документ від 16.12.1966. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text (дата звернення: 27.09.2025).
8. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання : міжнародний документ від 10.12.1984. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_085#Text.
9. Конвенція про статус біженців : міжнародний документ від 28.07.1951. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU51K02U>.
10. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права : міжнародний документ від 16.12.1966. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text.
11. Міжнародна конвенція про захист прав усіх трудящих-мігрантів та членів їхніх сімей : міжнародний документ від 18.12.1990. URL: https://zakononline.ua/documents/show/156096_156096.
12. Конвенція про примусову чи обов'язкову працю № 29 : міжнародний документ від 10.06.1930. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_136#Text.
13. Конвенція про скасування примусової праці № 105 : міжнародний документ від 25.06.1957. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_013#Text.
14. Конвенція про права дитини : міжнародний документ від 20.11.1989. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text.
15. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства : Закон України від 22.09.2011 № 3773-VI (ред. від 12.12.2023). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3773-17#Text>.
16. Сопільник Р. Л. та ін. Міграційне право України : навч. посіб. Львів : СПОЛОМ, 2023. 260 с.
17. Конституція України : Закон України від 28.06.1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
18. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
19. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 № 80731-10. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.
20. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.

Дата першого надходження рукопису до видання: 13.10.2025
Дата прийняття до друку рукопису після рецензування: 13.11.2025
Дата публікації: 28.11.2025